

**ТЕМПОРАЛЬНІСТЬ ЯК МЕХАНІЗМ ОРГАНІЗАЦІЇ
СОЦІАЛЬНОГО ЧАСУ ПРОФЕСУРОЮ
УНІВЕРСИТЕТУ СВ. ВОЛОДИМИРА:
О. Ф. КІСТЯКІВСЬКИЙ**

Ірина ВОРОЖБИТ

студентка магістратури

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей організації соціального часу одного з представників професорської культури Університету Св. Володимира – О. Ф. Кістяківського – через концепт темпоральності як механізму організації соціального часу універсарієм. Аналізується співвідношення позначення темпоральності в різного роду «дисциплінуючих» документах та мовленнєвій практиці вченого. Детальному розгляду піддається ступінь відчуття часу професором. Стратегія дослідження побудована на зіставленні двох видів джерел: тексти, безпосередньо продуковані О. Кістяківським (щоденник, епістолярія); офіційні документи, створені для вченої корпорації загалом (постанови, статуту, університетські відомості).

Ключові слова: соціальний час, темпоральність, професор, Університет Св. Володимира, професорська культура.

**ТЕМПОРАЛЬНОСТЬ КАК МЕХАНИЗМ ОРГАНИЗАЦИИ
СОЦИАЛЬНОГО ВРЕМЕНИ ПРОФЕССУРОЙ
УНИВЕРСИТЕТА СВ. ВЛАДИМИРА:
А. Ф. КИСТЯКОВСКИЙ**

Ірина ВОРОЖБИТ

студентка магістратури

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Анотация. Статья посвящена исследованию особенностей организации социального времени одного из представителей профессорской культуры Университета Св. Владимира – А. Ф. Кистяковского – через концепт темпоральности как механизма организации социального времени универсарием. Анализируется соотношение обозначения темпоральности в разного рода «дисциплинирующих» документах и речевой практике ученого. Детальному рассмотрению подвергается степень ощущения времени профессором. Стратегия исследования построена на сопоставлении двух видов источников: тексты, непосредственно продуцируемые А. Кистяковским (дневник, эпистолярія); официальные документы, созданные для ученой корпорации в целом (постановления, уставы, университетские ведомости).

Ключевые слова: социальное время, темпоральность, профессор, Университет Св. Владимира, профессорская культура.

TEMPORALITY AS A MECHANISM OF ST. VOLODYMYR UNIVERSITY
PROFESSORATE'S SOCIAL TIME ARRANGEMENT:
O. F. KISTIAKIVSKYI

Iryna VOROZHBYT

master student of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Annotation. *The article considers the peculiarities of social time arrangement of O. F. Kistiakivskyi as a representative of professorial culture of St. Volodymyr University. The correlation of temporality in different «disciplining» documents and professor's speech activities is analyzed. The author paid particular attention to research of professor's sense of time. The investigation strategy is based on comparison of two types of sources: texts written by O. F. Kistiakivskyi (diary, letters) and official documents created for the whole academic staff (statutes, regulations, university data).*

Key words: *social time, temporality, professor, St. Volodymyr University, professorial culture.*

Тема університетських студій надзвичайно динамічно розвивається в сучасному науковому дискурсі. Безумовно, університетський організм здавна знаходився в полі зору різних наук, насамперед історії та соціології. Однак раніше він був лише одним із численних об'єктів соціальної, політичної та інтелектуальної історії. На сучасному етапі інституалізація досліджень університету дає можливість застосовувати інтердисциплінарні методики, використовуючи по-новому вже відомі теоретичні моделі та оптики.

У дискурсі університетських студій вагомим місцем займає феномен професорської культури, оскільки професорська корпорація позначається надзвичайно високим ступенем саморефлексії. Численні «тексти пам'яті» дають можливість реконструювати «життєвий простір» професора, структуру його повсякдення. Соціальний час був одним із стійких елементів щоденних практик [9, 69], на організацію якого вирішальний вплив мала професійна діяльність вченого. Яскравим представником професорської культури Університету Св. Володимира був

Олександр Федорович Кістяківський, відтак його постать може бути показаною в дослідженні темпоральності.

На сучасному етапі студіювання життя і діяльності О. Кістяківського займаються О. Харитонова та П. Берзін. Робота О. Харитонові побудована на принципі ґрунтовного осмислення здобутків та досвіду історії розвитку кримінально-правової науки минулого. П. Берзін розглядає постать професора через призму наукового потенціалу київської школи кримінального права в цілому. Професійна діяльність вченого частково висвітлюється в монографії П. Берзіна, але не є виокремленою в спеціальний предмет дослідницької стратегії. Особистість О.Кістяківського розглядається в основному через призму вивчення його наукової спадщини, суспільно-політичних поглядів тощо. Це пояснюється тим, що він увійшов в історію як учений-криміналіст, тому його постать цікавить насамперед юристів, які вивчають переважно означений напрям наукового доробку професора. У даній статті робиться спроба перемістити фокус дослідження особистості

О. Кістяківського як науковця та громадського діяча в площину розгляду персоналії вченого саме як університетського професора.

Автор ставить за мету висвітлити персональні стратегії О.Кістяківського в організації ним власного соціального часу.

У процесі розробки даної проблематики були визначені такі завдання: окреслити співвідношення позначення темпоральності в різного роду «дисциплінуючих» документах та мовленнєвій практиці О. Кістяківського; визначити ступінь відчуття часу професором.

Університет у Російській імперії сформувався та існував у вигляді об'єднаної соціо професійної спільноти. Культура університетської корпорації набула специфічних, характерних тільки для неї рис, котрі відрізняли її не тільки від «неуків», але й від «неінституціалізованих інтелектуалів». Особливі відносини універсаріїв з часом і є тим кордоном, що відокремлює їх від інших соціо-професійних груп, зокрема чиновників державної служби. Університетські професори зробили час рівноправним учасником (тобто суб'єктом) корпоративної комунікації. Відтак соціальний час професора вважаємо за необхідне розглядати у взаємному переплетенні двох його вимірів: 1) як систему координат, в яку поміщене і якою розмежовується життя представника даної соціальної групи, як вимір всіх аспектів її соціального досвіду і практик; 2) як культурних універсальних мислення та мовленнєвої практики інтелектуала [2, 24].

Університет Святого Володимира – інтелектуальне серце Києва середини XIX – початку XX ст. Тут витворювалася своєрідна, особливого ґатунку культура,

топоси котрої набули свого втілення в різного роду текстуальних вираженнях. Непересічна особистість О. Кістяківського також сформувалася в соціально-культурному просторі Київського університету. В стінах Alma Mater він став ординарним професором юридичного факультету по кафедрі кримінального права та судочинства, яку займав з 16 лютого 1870 р. до своєї передчасної смерті – 13 січня 1885 р.

О. Кістяківський залишив по собі численні «тексти пам'яті», через які викристалізовується багатовимірний пласт професорської культури, рефлексований через особисту практику. Соціальний час ученого видається можливим дослідити через продуковані ним безпосередньо писемні пам'ятки (щоденник, епістолярна спадщина, звітна документація офіційного характеру) та офіційні документи, які створювалися для вченої корпорації загалом (постанови, розпорядження, статuti, університетські відомості тощо).

Професійний статус суттєво впливав на організацію соціального часу викладачів університету, а відтак формував їхнє професійне повсякдення в багатьох аспектах відмінним від інших груп чиновників. Соціальний час професорів був обумовлений їх «потрійною» ідентичністю: вони були чиновниками Міністерства народної освіти, викладачами і вченими. В ролі чиновників перебування професорів на державній службі регулювалося термінами, які були відведені в законодавчих документах для всіх державних службовців Російської імперії. Відповідно до законодавства другої половини XIX – початку XX ст. цивільний службовець включався в Табель про ранги, служив 25 років, після

чого виходив на пенсію. Проте специфіка служби в університеті деформувала загальне правило. В університетських статутах не вказувався мінімальний та максимальний вік, необхідний для професорства, він здебільшого залежав від конкретних обставин професійного та особистого життя вченого [1, 87]. Зважаючи на це, в професорському середовищі стійко закріпилася ідея «тривалої непорочної служби» [2, 33]. В рецепціях О. Кістяківського вона проявлялася в побоюваннях бути «забалатованим» під час виборів на наступний термін після 25 років служби: «По окончании 25-летия, а это наступит в следующем июле, – они меня не допустят до продолжения моей службы» [8, 505].

Професійна діяльність професорської корпорації регулювалася статутом університету. Документ був покликаний для унормування університетського життя та уможливлення повного контролю над його плином з боку держави в особі міністра народної освіти. Так, статут чітко визначав функції вченої ради, попечителя навчального округу та міністра. Крім того, в розділі сьомому «О преподавателях и лицах, состоящих при учебно-вспомогательных учреждениях Университета» визначені параметри відповідності професорському званню, право на викладання, правила переобрання «лиц, пользующихся ... правами учебной службы», на наступний п'ятирічний термін тощо [4, 1 – 58].

Оскільки, на відміну від чиновника, служба професора не була жорстко прив'язаною до робочого місця, це вносило певну специфіку у процес контролю над соціальним часом вченого з боку адміністрації. Таким чином, можливість «бути підконтрольним» випадала

викладачу безпосередньо в стінах університету. Яскравим тому підтвердженням слугують «Ведомости о пропущенных в сем Университете лекциях г.г. преподавателями», котрі щомісяця укладалися проректором і передавалися у вигляді звітної документації на розгляд ради університету. В першій колонці зазначалися прізвище, ініціали та посада викладача, число місяця, пропущених лекцій, у другій – кількість пропущених занять за означений період, у третій – вказувалася причина відсутності (у випадку О. Кістяківського – «по болезни»), в четвертій – викладач власним підписом підтверджував зазначене вище, а також міг вносити власні правки та пояснення. Крім того, помічник проректора ставив до відома студентів про скасування лекції: «Профессор А. Ф. Кистяковский сегодня не будет читать лекции по болезни. 16 марта 1876 г. Помощ. прор. Сасько» [3, 42]. Такі повідомлення додавалися до відомостей в кінці.

Намагання «прикріпити» професора до університету, що полегшувало б спосіб контролю за соціальним часом вченої корпорації, проявлялося, на нашу думку, в ініціюванні обмежень щодо закордонних відряджень. «Упомянутая копия предложения г. Министра Народного Просвещения от 19 октября 1874 года за № 11,040 заключается в следующем: «По случаю предложения Министерства от 25 мая сего года за № 5821, об ограничении частых отлучек из Университета Профессоров в отпуски и командировки (курсив. – Авт.) ...» [10, 4].

Таке розпорядження міністра було спровоковане тим, що «...Советы университетов весьма часто ходатайствуют о командировании не только профессоров, отправляющихся действительно

для учених занять за границю или по России, но и таких из них, которые отъезжают по своим собственным делам и по надобностям, ... подобного рода, более или менее продолжительные, сверх *каникулярного времени* (курсив. – І. В.), командировки, ... не могут не приносить вреда университетскому преподаванию» [11, 12]. Сам зміст міністерського розпорядження є достатньо структурованим: його укладач потурбувався про те, щоб були враховані всі аспекти порушень професорами статутних положень стосовно часу, відведеного ним для відраджень та відпустки. В трьох місцях по тексту звучав наголос на зобов'язанні професорів «возвращаться на службу ко *времени* начатия в Университете лекций после *вакационного времени* (курсив. – І. В.)» [11, 12].

Безперечно, факти порушення статутних норм мали місце в університеті. Професори часто користувалися з того, що їх «робочий» час а рїогі не міг бути чітко унормованим: «Сегодня буду читать первую лекцию после праздника. Можно положительно сказать, что вчера еще никто не читал, несмотря на повестку о начатии л[екций] 10-го» [7, 297].

У різного роду текстах, створених в університетському *versus*, соціальний час набув великої кількості мовленневих форм, що передавали його якісні характеристики: «час іспитів», «навчальний час», «час занять», «вакаційний час», «літній час» тощо. Випродуковані колективним сприйняттям темпоральності часові означення проявлялися і в персональних текстах «пам'яті». Яскравим тому прикладом слугує для нас щоденник О. Кістяківського.

Щоденник є унікальним джерелом для дослідження соціального часу

професора, оскільки дає можливості відстежити структури «часового» мислення, рецепції, тобто виявити коди університетської культури у її персоніфікованому втіленні.

Відчуття темпоральності в О. Кістяківського було надзвичайно загостреним. Професор мислив часовими категоріями як колективними, так і особистісними. Так, для нього був «час занять/лекцій», «літній час», «вакаційний час», «час іспитів», а також «ранковий час», «час до/після обіду», «час прогулянки» і т. д. Тривалість кожної частини дня чітко означувалась і пов'язувалась з певними видом діяльності. Її ж характер і простір реалізації були змінними. Щоденні записи чітко хронометровані добовими або погодинними рубриками. Так, він зазвичай відзначав, о котрій годині прокидався, скільки часу витратив на ранкову прогулянку, приготування до лекції, саму тривалість лекції: «Встал в 7. Гулял. Приготовление к лекции. От 12 до 2-х читал» [7, 71], «Встал в ½ 7 ч. Одевшись, разбудил гимназистов (синів. – І. В.). 20 минут провел в прогулке» [7, 294].

Часові відрізки дня О. Кістяківський часто прив'язує до приймання їжі: «время до завтрака», «время до обеда», «время питья чаю». Вони є своєрідним кордоном між видами діяльності або виступають ознакою відчуття унормованого побутом часу. Для унаочнення змісту наведемо декілька прикладів: «Все время до завтрака ушло на осмотр места для постройки дома...» [7, 96]; «Остальное время до обеда работал над курсом судопроизводства. Работа спорилась так, что я даже работал над тем же и после обеда до ½ 8 ч.» [7, 128]; «Во время питья чаю пришел Федотов. Но я после чаю, чувствуя усталость, тотчас пошел спать. Было ½ 10 ч.» [7, 102].

Професор перебував у постійному русі, його повсякдення було насичене численними справами: зустрічами, тривалими засіданнями в міській думі, наданням юридичних консультацій, вирішенням фінансових питань тощо. Тому зробити свій плин часу абсолютно стандартизованим для нього технічно було неможливо. Почасти професор сам не міг жорстко контролювати свій час, оскільки був людиною публічною, до нього в будь-який момент могли прийти з незапланованим візитом і тим самим відволікти від наміченого: «Шевченко, хотя и желанный гость, заел мое время, и я не пошел в комиссию по делам админ[истрации]. Бесхарактерность с моей стороны. Я всегда себя журю за это. Источник страданий. По уходе Шевченка я решил хоть в половину восполнить программу дня» [7, 320]. Ця надзвичайно емоційна цитата показує, як він цінує власний ресурс часу: щоденні плани замислювалися відповідно до тривалості їх реалізації. В окремих випадках професор використовував не просто абстрактні поняття для означення темпоральності, а вів відлік на хвилини: «Взявши у меня 40 минут времени...» [7, 260].

У контексті аналізу ставлення професора О. Кістяківського до власного часу видається можливим стверджувати про дотримання ним певного режиму дня: «Возвращаясь с лекции, зашел к Котляр[евскому] и проболтал с ним до часу (ночі. – В. І.). Приятно, но не полезно. Нарушение режима. Трата времени. Вперед буду воздерживаться» [7, 95]. Наступного дня він знову жалкує за «нарушением режима»: «Встал в 8 час. Поздно лег, поздно встал. Нехорош» [7, 95]. Свідченням існування виробленого розпорядку в О. Кістяківського є і

пряма інформація в щоденнику, і факт того, що він завжди фіксував не тільки час пробудження, а й час сну. Вчений намагався завершувати свій робочий день до півночі, а коли відправлявся на спочинок пізніше, глибоко про це жалкував: «Просидел до 3-х часов. Саша уехала с женою Федотова и Демченковой. Програл 5 руб. Нехорошо так поздно засиживаться. Для здоровья и духа» [7, 109]. Наступного дня: «Встал в ½ 10. Последствия вчерашнего» [7, 109]. Траплялися випадки відмов від вечірніх посиденьок на користь встановленого режиму: «Во дворе повстречал Демченка с женой, идущих на вечер к Рахманинову. «Пойдем», – приглашают. «Нет, не пойду, устал, избегаю большой компании, хочю сохранить свой режим, чрез час буду лежать в постели», – что и сделал» [7, 314]. Наступного ранку професор прокинувся о пів на шосту [7, 314].

На наше переконання, факт такої уваги до власного режиму був настільки заактуалізованим тому, що час сну і пробудження для нього, як, власне, і для кожної людини, є явищами взаємозалежними. Крім того, найбільше він цінував свій ранковий час: «Не успел кончить полулист, как пришел Квачевский. Слово за слово, да и проговорили до 2 ч. включительно. Как же я потом сердился, что убил столь праздню время. Весь день потерял и испорчен. Бранил себя за слабодушие. Хотя и Квачевскому непростительно: я ему не раз писал, что мое утро посвящено абсолютно занятиям» [7, 433]; «В письме после извинения, я писал, что я бы желал, чтобы и ко мне были снисходительны, а не вели себя отчаянными эгоистами. Я, кажется, имею право на то, чтобы мое утреннее время щадили, зная, что я им особенно

дорожу» [7, 602]. З цитат видно, що О. Кістяківський попереджає про ранкову зайнятість навіть через листування, чим намагається відкоригувати час непередбачуваних візитів на власну користь. Ранкова частина дня була для нього настільки важливою, що він мимоволі переносить персональний досвід на практику інших своїх колег: «Главную часть дорогого утреннего времени он (йдеться про Шеффера О. О. – Авт.) посвящает лекторскому празднословью» [7, 57].

Вчений сам пояснює причину такого пієтету до «утреннего времени» – його професор присвячує «заняттям». Щоденникові записи цілком це підтверджують. Зранку він готувався до лекцій, котрі були в другій половині дня, писав наукові тексти, займався редакторською роботою, багато читав, працював з кореспонденцією тощо. Описуючи свою ранкову діяльність, професор нотував: «Встал в ½ 9. 6 град. мор[оза]. Взялся за работу» [7, 37]. Проте такі лаконічні фіксації характерні для 1875 р., надалі автор конкретизує свою «работу»: «Встал в 7 ч. Работал до двух над курсом р[усского] уг[оловного] суд[опроизводства]» [7, 68]. Цей запис зроблено 23 січня 1876 р. Через три місяці ранкові заняття професора в основному були присвячені означеній вище праці, він також продовжував «кор[ректуру] ... «Права по кот[орым] судится малор[оссийский] народ» [7, 93]. Види діяльності та її зміст постійно змінювалися, тоді як сам факт їх наявності залишався стійким елементом програми дня вченого. Ще однією константою ранку була прогулянка. В мовленнєвій практиці О. Кістяківського відбилася «время прогулки», котру він здійснював щодня відразу після пробудження, за винятком несприятливої

погоди або поганого самопочуття: «Гулял около часу. Прогулка для меня спасительна. Без нее погибну» [7, 90].

Повсякдення професора насичувалося постійною комунікацією. Він або сам робив численні візити, або приймав гостей. Найближче його коло спілкування представлено колегами по університету. Також О. Кістяківський надавав вдома юридичні консультації, тому відвідувачі були у вченого чи не кожного дня. Але якщо такого роду контакти були явищем абсолютно стихійним: він не планував цих зустрічей, а відтак, часто не міг чітко проконтролювати власний часовий ресурс, на що з сумом нарікав, то суботні вечори заздалегідь відводилися для внутрішньокорпоративної комунікації: «Вечером у нас собрались факультетские на очередную субботу» [7, 308]. О. Кістяківський завжди протоклював проведення вечорів: грали в карти, вечеряли, багато говорили. Він постійно описував предмети розмов під час суботніх вечорів. Вони лежали в площині університетського життя: «Демченко и Славатинский передали мне о стычке, произошедшей сегодня в у-те между Котляревским и Павловым» [7, 328]. Вечірні зустрічі розглядаємо як окремий аспект професорської культури, під час яких обговорювалися насущні теми інтелектуального простору Києва, вироблялися спільні стратегії дій щодо питань, які ставилися на засіданнях ради університету, тощо. Такий спосіб комунікації прирівнювався до своєрідної традиції і становив окремий сегмент професорського повсякдення. Хоча подружжя Кістяківських було постійним учасником таких вечорів, Олександр Федорович, швидше за все, просто віддавав їм належне, ніж ставився до цього

із захопленням. Щоденникові записи переконливо свідчать, як учений жалкував наступного дня про порушений внаслідок затяжних посиденьок режим: «Профессорские вечера мне не по душе. В них полная скука. Карты, пересуды по поводу университетских дел, софистика по поводу политики и т. д. Лучше сидеть дома и сохранять свои силы и свое здоровье для семьи и работы. Поистине желаю, чтобы даже прекратились наши юридические субботы» [7, 314].

Для покращення свого матеріального становища О. Кістяківський тривалий час змушений був поєднувати наукову діяльність з юридичною практикою. Але особливого задоволення від того вчений не отримував, постійно нарікав на марнування часу в такий спосіб. В одному з листів до Михайла Максимовича він писав: «...заняття по сердцу, в системе, должны будут очистить атмосферу моей души: я практик по неволе, с практикой я хочу взять окончательный развод, сожительство наше стоит мне больших усилий и душевных мук» [5, 2]. Отже, враховуючи зазначене вище, постає логічне запитання: на що О. Кістяківський не жалкував свого часу, що означало для нього поняття «заняття по сердцу»? Відповідь, очевидно, варто шукати в словах самого вченого: «В научных занятиях, я нахожу себя и спокойным, и счастливым. Практические более или мене расстраивают гармонию моего духа. Я чувствую, что в душе моей лежат большие залежи, из которых можно бы выработать общественное благо... уйду исключительно в науку» [7, 71].

Остання фраза з цитати свідчить про бажання вченого зануритися у безвимірний простір, для нього – це простір науки. Тому абсолютно очевидним

є цілковите несприйняття ним «нашого времени», тобто його сучасності. Така практика використання приватизованого чи групового часу була характерною для стратегії письма універсаріїв загалом. Але в персональному випадку професора Кістяківського проявляється чіткий саморефлексований контекст: «Ну, не воровское ли время, наше время?» [7, 137]; «Прежде, чем дать это звание, мы долго думали, колебались. Наконец, решились, принимая во внимание наше смутное время» [8, 155]. Намагання виходу за часові рамки, втечі від теперішнього проявляється не тільки у внутрішньому світі професора, зокрема в щоденнику. Ця лінія «проступає назовні» через листування вченого: «Желательно было на время забыть и заснуть. Жалко, что... Бог не послал такой же спячки человеку, как он дал животным» [6, 8].

Як бачимо, в О. Кістяківського відчуття часу було на достатньо високому рівні. Це пояснюється, з одного боку, надзвичайно активним ритмом життя вченого, а з другого – переважно публічним його виміром. Проте численні тексти, що вийшли з-під пера професора, переконливо доводять його нестримне прагнення до самозаглиблення, занурення у внутрішній світ. Частково це диктувалося несприйняттям «нашого времени», а відтак бодай віртуальна реальність в уявному просторі без вимірів втілювалася в лаконічну фразу: «Уйду исключительно в науку». З огляду на це цілком можливим видається виділити категорію «майбутнього часу», адже результати наукових студій мали визначений горизонт очікування: «...может быть настанет время, – а оно должно непременно настать – когда это мнение о

мне делается общепризнанным, всеобщим... А до тех пор работа, неустанная работа, и не только формальная трудовая, но и работа для собственного усовершенствования» [8, 85].

Отже, проведено дослідження дає можливість дійти таких висновків. З одного боку, соціальний час О. Кістяківського нормувався різного роду «дисциплінарними» документами, що у рецепціях професора відбивалося характерними темпоральними означеннями: «учебный год», «вакационное время», «время лекции» тощо, з другого – паралельно існував персональний зріз сприйняття часу: «время до завтрака», «время прогулки», «утреннее время».

Наявність виробленого режиму дня свідчить про надзвичайно загострене відчуття часу в О. Кістяківського. Певними часовими маркерами професора слід вважати й сам спосіб ведення щоденника: хронометрування подій дня за часовими показниками, вимірювання тривалості того чи іншого виду діяльності тощо.

Публічність професора значно впливала на організацію його соціального часу. Постійна щоденна комунікація почасти коригувала плани вченого не на його користь. Це викликало гостру реакцію незадоволення та обурення, прикладами яких рясніє щоденник. У дотриманні розпорядку він убачав можливість контролю над власним часовим ресурсом, який щоразу намагався вивільнити для наукових студій. Таким чином, виходимо на ще один рівень темпоральності – позачасовий. Адже професійний інтелектуальний вклад, втілений у наукових працях, не має визначеної тривалості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бушуева Л. А. Повседневность университетского профессора Казани. 1863 – 1917 г.г. / Л. А. Бушуева. – Казань: Центр инновационных технологий, 2012. – С. 87.
2. Вишленкова Е. А. Университетский человек и время / Е. А. Вишленкова // Образование и просвещение в губернской Казани. – Казань, 2009. – Вып. 2. – С. 24 – 52.
3. Державний архів міста Києва. – Фонд 16: Фонд Університету Святого Володимира. – Спр. № 13 (1876): С Ведомостями о пропущенных в сем Университете лекциях г.г. преподавателями. – 88 арк.
4. Именной Высочайший указ, данный Правительствующему Сенату 18 июля 1863 г. // Университетские известия. – 1872. – № 2. – С. 1 – 58.
5. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – Фонд 3. – Од. зб. № 5726: Кістяківський [Олександр Федорович] – Максимовичу [Михайлу Олександровичу]. Лист від 24 липня 1871 з Київ[а] в с. Мих[айлова] Гора. – 2 арк.
6. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – Фонд 3. – Од. зб. № 16820 – 16835: Кістяковський А[лександр] Ф[едорович] – Загоровському Олександр[у] Івановичу. Письма от 5 марта 1877 – 29 нояб. 1884 г. из Киева, Карлсбада в [Харьков]. – 2 арк.
7. Кістяківський О. Ф. Щоденник (1874 – 1885): у 2 т. / упорядкув. Шандра В. С. та ін., відпов. ред. Бутич І. Л. – К.: Наукова думка, 1994. – Т. 1: 1874 – 1879. – 648 с.
8. Кістяківський О. Ф. Щоденник (1874 – 1885): у 2 т. / упорядкув. Шандра В. С. та ін., відпов. ред. Бутич І. Л. – К.: Наукова думка, 1994. – Т. 2: 1880 – 1885. – 584 с.
9. Лелеко В. Д. Пространство повседневности в европейской культуре / В. Д. Лелеко; Санкт-Петербургский гос. ун-т культуры и искусств. – СПб., 2002. – 320 с.
10. Протоколы заседаний Совета Университета Св. Владимира. 15 ноября 1874 года // Университетские известия. – 1875. – № 1. – С. 1 – 22.

11. Протоколы заседаний Совета Университета Св. Владимира. 16 августа 1874 года // Университетские известия. – 1874. – № 10. – С. 1 – 21.

REFERENCES

1. *Bushueva L. A.* Povsednevnost universitetskogo professora Kazani. 1863 – 1917 g.g. / L. A. Bushueva. – Kazan: Tsentr innovatsionnykh tekhnologii, 2012. – S. 87.

2. *Vishlenkova E. A.* Universitetskiy chelovek i vremena / E. A. Vishlenkova // Obrazovanie i prosveshchenie v gubernskoy Kazani. – Kazan, 2009. – Вып. 2. – С. 24 – 52.

3. Derzhavnyi arkhiv mista Kyieva. – Fond 16. Fond Universytetu Sviatoho Volodymyra. – Spr. № 13 (1876). S Vedomostyami o propushchennykh v sem Universitete lektsiyakh g.g. prepodavatelyami. – 88 ark.

4. Imennoy Vysochayshiy ukaz, dannyi Pravitelstvuyushchemu Senatu 18 iyulya 1863 g. // Universitetskie izvestiya. – 1872. – № 2. – С. 1 – 58.

5. Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. – Fond 3. – Od. zb. № 5726 Kistiakivskiyi [Oleksandr Fedorovich] – Maksymovychu [Mykhailu

Oleksandrovychu]. Lyst vid 24 lypnia 1871 z Kyiva v s. Mykh[ailova] Hora. – 2 ark.

6. Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. – Fond 3. – Od. zb. № 16820 – 16835. Kystiakovskiyi A[leksandr] F[edorovich]. Zahorovskomu Aleksandru Yvanovychu. Pysma ot 5 marta 1877 – 29 noiab. 1884 h. yz Kyev, Karlsbada v [Kharkov]. – 32 ark.

7. *Kistiakivskiyi O. F.* Shchodennyk (1874 – 1885); u 2 t. / uporiadkuv. Shandra V. S. ta in., Vidpov. red. Butych I. L. – K.: Naukova dumka, 1994. – T. 1. 1874 – 1879. – 648 s.

8. *Kistiakivskiyi O. F.* Shchodennyk (1874 – 1885); u 2 t. / uporiadkuv. Shandra V. S. ta in., Vidpov. red. Butych I. L. – K.: Naukova dumka, 1994. – T. 2. 1880 – 1885. – 584 s.

9. *Leleko V. D.* Prostranstvo povsednevnosti v evropeyskoy kulture / V. D. Leleko; Sankt-Peterburgskiy gos. un-t kultury i iskusstv. – SPb., 2002. – 320 s.

10. Protokoly zasedaniy Soveta Universiteta Sv. Vladimira. 15 noyabrya 1874 goda // Universitetskie izvestiya. – 1875. – № 1. – С. 1 – 22.

11. Protokoly zasedaniy Soveta Universiteta Sv. Vladimira. 16 avgusta 1874 goda // Universitetskie izvestiya. – 1874. – № 10. – С. 1 – 21.

I. Vorozhbyt

Temporality as a Mechanism of St. Volodymyr University Professorate's Social Time Arrangement: O. F. Kistiakivskiyi

Abstract

Oleksandr Kistiakivskiyi is an outstanding representative of professorial culture of St. Volodymyr University. Activities of the academic staff were governed by different «disciplining» documents. The official texts included temporal markers that defined peculiarities of the professors' social time arrangement. The university time had cyclic character as it constantly repeated. The statute, university information and ordinances of a ministry provided «term time», «vacation time», «academic year», «half-year period», «examination period» etc. The text of Kistiakivskiyi's diary allows to retrace structures of temporal thinking and receptions, in other words to define codes of university culture in its personification. A sense of temporality was extremely important for Oleksandr Kistiakivskiyi. The professor thought in terms of both collective and personal time dimensions. The duration of each part of the day was clearly defined and connected with a particular activity. The scientist have kept regular hours. The most important for him was the morning time which he devoted to scientific researches. The text of the diary demonstrates his pursuit of self-awareness that is revealed in phrase «I'll plunge entirely in science». We consider it as a means to distance himself from reality. Also we can define a category of «future time» because the results of scientific studies appeared for Kistiakivskiyi as horizon of expectations, i.e. recognition from descendants. The scientific contribution, embodied into the research texts has no a definite duration.